

Ο ιμπεριαλιστικός χαρακτήρας του πολέμου στην Ουκρανία στο στάδιο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού

Γράφει ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ*

Στο άρθρο επιχειρείται διερεύνηση του χαρακτήρα και των πολλαπλών επιπτώσεων του πολέμου στην Ουκρανία. Μετά από ενδελεχή διερεύνηση των δεδομένων της πραγματικότητας προτείνει την αποδοχή του ιμπεριαλιστικού χαρακτήρα του πολέμου, προσαρμοσμένου όμως και καθοριζόμενου και από τις ιδιαιτερότητες και εξελίξεις στο στάδιο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, οικονομικές, τεχνολογικές, κοινωνικές, πολιτικές, που συνθέτουν τον συγκεκριμένο ιστορικά ιμπεριαλιστικό χαρακτήρα του πολέμου στο σύγχρονο στάδιο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού. Επιπλέον, διερευνά και ορίζει και άλλες απόψεις για τον χαρακτήρα του πολέμου, όπως η θεωρία του πρώτου επιτιθέμενου, ο εχθρός του εχθρού φίλος, η μανιαϊστική πολιτική, ιδεολογική, ηθική, δικαιοκτική αντίθεση «Δύσης και Ανατολής».

**Ο πόλεμος στον ολοκληρωτικό
καπιταλισμό: Βασικά γνωρίσματα
και τομές που επιφέρει**

Ο πόλεμος αναπτύχθηκε ως κοινωνικό φαινόμενο από τη γέννηση της ατομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής και από τη συνακόλουθη διαίρεση της κοινωνίας

σε ανταγωνιστικές τάξεις. Στις ταξικές κοινωνίες, οι πόλεμοι ξεσπούν από τη σύμφυτη επιδίωξη των κυρίαρχων τάξεων να αποκτήσουν κέρδη και δύναμη, νέα εδάφη, πλουτοπαραγωγικές πηγές, δούλους και υποτελείς χωρίς δικαιώματα. Και προ του ιμπεριαλισμού οι κυρίαρχες δυνάμεις, στο δουλοκτητικό και φεουδαρχικό σύστημα, επέκτειναν την επιρροή και την κυριαρχία τους στον τότε γνωστό κόσμο, όπως η Περσική, η Μακεδονική και η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Στον καπιταλισμό, και ιδιαίτερα στο ιμπεριαλιστικό του στάδιο, ο πόλεμος αποκτά συστηματικό χαρακτήρα και γενικεύεται από την τάση των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων να μοιράσουν τον κόσμο σε σφαίρες επιρροής και αποικίες με την υποδούλωση άλλων λαών στην Ασία, την Αφρική και την Αμερική. Στο ιμπεριαλιστικό στάδιο το μοίρασμα του κόσμου, των αγορών, των πρώτων υλών και των σφαιρών επιρροής ως ένα σημείο συντελέστηκε με συναινετικό τρόπο, ανάλογα με τις πρωτοβουλίες των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων σε διάφορες περιοχές, και στη συνέχεια με πολέμους, ώστε η διανομή εδαφών σε παγκόσμιο επίπεδο να γίνει ανάλογα με την πραγματική ισχύ των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, όπως αποδεικνύει η ιστορία του ιμπεριαλισμού.

Ο ιμπεριαλισμός γεννήθηκε στις πιο προηγμένες καπιταλιστικές χώρες στα τέλη του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού αιώνα, και διαφέρει από το προηγούμενο στάδιο του ελεύθερου ανταγωνισμού στα ακόλουθα ουσιαστικά γνωρίσματα:

1. Συγκέντρωση της παραγωγής και του κεφαλαίου, που έχει φτάσει σε τόσο ανώτερο αναπτυξιακό επίπεδο, ώστε να δημιουργούνται μονοπώλια, που παίζουν αποφασιστικό ρόλο στην οικονομία.
2. Συγχώνευση του τραπεζικού κεφαλαίου με το βιομηχανικό κεφάλαιο και δημιουργία μιας χρηματιστηριακής ολιγαρχίας στη βάση του χρηματιστηριακού κεφαλαίου.
3. Σε αντίθεση προς την εξαγωγή εμπορευμάτων, η εξαγωγή κεφαλαίων αποκτά ιδιαίτερα μεγάλη σπουδαιότητα.

4. Δημιουργούνται διεθνείς μονοπωλιακές ενώσεις που μοιράζονται μεταξύ τους τον κόσμο.

5. Η εδαφική διαίρεση της γης ανάμεσα στις καπιταλιστικές μεγάλες δυνάμεις έχει τελειώσει και αρχίζει αγώνας για αναδιανομή της γης λόγω της ανισόμετρης οικονομικής ανάπτυξής τους, στον οποίο χρησιμοποιούνται οικονομικά, και στην υπέρμετρη όξυνση και στρατιωτικά μέσα (Λένιν, 1986: 110-112).

Στην εποχή μας, ο πόλεμος στην Ουκρανία μεταξύ δυτικού ιμπεριαλισμού που μάχεται δι' αντιπροσώπου, της Ουκρανίας δηλαδή, και της Ρωσίας, έχει τα γνωρίσματα του ιμπεριαλισμού, ακόμη και την αναδιανομή εδαφών, έστω και σε περιορισμένη σχετικά κλίμακα, άρα αυτοδίκαια χαρακτηρίζεται ιμπεριαλιστικός πόλεμος από αμφότερες τις αντιμαχόμενες πλευρές. Επειδή όμως ο καπιταλισμός του 21ου αιώνα διαφέρει από τον καπιταλισμό του τέλους του 19ου αιώνα και των αρχών του 20ού αιώνα, όταν ο Λένιν διατύπωσε τη θεωρία του ιμπεριαλισμού, διατυπώνεται και η άποψη ότι στο σύγχρονο στάδιο του καπιταλισμού, είτε αυτό χαρακτηρίζεται ολοκληρωτικός καπιταλισμός είτε ύστερος καπιταλισμός (Μαντέλ, 1975:1-9) είτε άλλως, αντίστοιχα πρέπει να χαρακτηρίζονται και οι πόλεμοι του σύγχρονου καπιταλιστικού σταδίου.

Ωστόσο, ο σύγχρονος καπιταλισμός παρά τις διαφορές του με τον ιμπεριαλισμό της εποχής του Λένιν, διατηρεί τα βασικά χαρακτηριστικά του ιμπεριαλισμού, όπως τον όρισε ο Λένιν, τροποποιημένα όμως περισσότερο ή λιγότερο ανά χώρα. Ο ολοκληρωτικός καπιταλισμός, διατηρώντας τα βασικά χαρακτηριστικά του ιμπεριαλισμού, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ιμπεριαλισμός της εποχής μας με ποσοτική και ποιοτική ειδοποια διαφορά τη γενίκευση του ελέγχου που ασκούν τα μονοπώλια στην οικονομία και γενικά στη δημόσια ζωή, την ολοκλήρωση του παγκόσμιου καπιταλιστικού καταμερισμού εργασίας και επομένως την όξυνση των αντιθέσεων του ιμπεριαλισμού με τους λαούς και των ιμπεριαλι-

σμών μεταξύ τους, την ολοκληρωτική και ανεξέλεγκτη κατίσχυση των μονοπωλίων στην κοινωνία που προκαλεί πρωτοφανή ένταση στις ταξικές αντιθέσεις, στον βαθμό εκμετάλλευσης και επομένως στον κοινωνικό ανταγωνισμό.

Οι πόλεμοι στο σύγχρονο στάδιο διατηρούν τα βασικά στοιχεία του ιμπεριαλισμού, παρουσιάζουν όμως και διαφοροποιήσεις: Οξύνονται οι ενδοϊμπεριαλιστικές αντιθέσεις, οικονομικές, πολιτικές, αλλά και στρατιωτικές σε βαθμό παροξυσμού, όπως κατάφωρα αποδεικνύει ο πόλεμος της Ουκρανίας και η επειληπόμενη κλιμάκωσή του σε πυρηνικό επίπεδο. Η αλλαγή σε αυτόν τον τομέα είναι ριζική. Την ειρηνική συνύπαρξη των υπερδυνάμεων μετά τον Β΄ ΠΠ λόγω ισορροπίας τρόμου διαδέχεται, στο στάδιο του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, η δυνατότητα πολεμικής αντιπαράθεσής τους, ιδίως λόγω της ανισομετρίας που δημιουργεί η οικονομική εκτίναξη της Κίνας, που απειλεί να υποκελίσει τις ΗΠΑ.

Διαφορετικότητα στο σύγχρονο ιμπεριαλιστικό στάδιο αποτελεί και η στόχευση της ιμπεριαλιστικής αντιπαράθεσης, ακόμη και αν οδηγηθεί σε πολεμική εμπλοκή. Η εμπλοκή, όπως εν μέρει ισχύει στον πόλεμο της Ουκρανίας, δεν αποβλέπει κυρίως στην αναδιανομή εδαφών, όπως στον Α΄ και Β΄ ΠΠ, αλλά αποβλέπει πρώτιστα στο ξαναμοίρασμα σφαιρών επιρροής, αγορών και πλουτοπαραγωγικών πόρων, αλλά και στην εξασφάλιση απ' τον νικητή ιμπεριαλισμό της παγκόσμιας ηγεμονίας.

Επιπλέον, στις διεθνείς σχέσεις μετά τη συμφωνία της Γιάλτας το 1945 οι αντίπαλες υπερδυνάμεις ωθούμενες από την ισορροπία του τρόμου στο συσχετισμό δύναμης, ακόμη και σε ακραίες διεθνείς οξύνσεις, είχαν ως θέση αρχής την αποφυγή στρατιωτικής εμπλοκής λόγω του κινδύνου αμοιβαίας συντριβής που υπαγορευόταν από την ισοδυναμία, περίπου, στον πυρηνικό πόλεμο. Η αντιπαράθεση των δύο υπερδυνάμεων, ΗΠΑ-Ρωσίας, στη διάρκεια του «Ψυχρού Πολέμου», ακόμη και στις επικίνδυνες κρίσεις του Βερολίνου το 1948 και της Κούβας το 1962, δεν προσέλαβε στρατιωτική μορφή, γιατί το

απέτρεπε η λογική της ισορροπίας του τρόμου. Στον σύγχρονο όμως κόσμο αυτή η συνομολόγηση της αμοιβαίας αυτοσυγκράτησης έχει πλέον θρυμματιστεί, ο πόλεμος στην Ουκρανία κλιμακώνεται, επαιτείται πλέον και η χρήση πυρηνικών όπλων πεδίου, που απειλούν όμως να οδηγήσουν σε πυρηνικό Αρμαγεδδώνα.

Το 1962 στην Κούβα με ενιαίο πνεύμα ρεαλισμού και αμοιβαίες παραχωρήσεις, απετράπη η πυρηνική σύγκρουση (Τσε Γκεβάρα, 1988: 41-80). Σήμερα όμως πληθαίνουν οι φωνές για τη χρήση πυρηνικών όπλων πεδίου αμφοτέρωθεν, που δεν θα μείνουν, όπως απαιτεί η λογική του πολέμου, στο πεδίο της Ουκρανίας, αλλά απειλούν να οδηγήσουν σε πυρηνικό πόλεμο εκτεταμένης εμβέλειας.

Καθοριστική ιδιαιτερότητα της εποχής μας αποτελεί και η εκτίναξη της στρατιωτικοποίησης με τη συνακόλουθη εκτίναξη των στρατιωτικών δαπανών, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του παγκόσμιου καπιταλισμού, που είναι γνωστό ως υπερσυσσώρευση. Δηλαδή, μία κατάσταση στην οποία η οικονομία έχει παραγάγει ή δύναται να παράγει μέγιστη ποσότητα πλούτου, την οποία όμως η αγορά αδυνατεί ν' απορροφήσει λόγω κλιμάκωσης της κοινωνικής ανισότητας με ισχυρό περιορισμό της αγοραστικής δυνατότητας των λαϊκών στρωμάτων.

Η διεθνής ελίτ, με επικεφαλής την Ουάσιγκτον, επιχειρεί να επινοεί, αλλά και να δημιουργεί, εξωτερικούς, αλλά και εσωτερικούς, για να «νομιμοποιεί» τις υπέρογκες στρατιωτικές δαπάνες ως αναγκαίες για την αντιμετώπιση εξωτερικών εχθρών, όπως η Ουκρανία, αλλά και εσωτερικών, όπως οι μετανάστες και άλλες περιθωριοποιημένες ομάδες, για να αιτιολογεί την εκτίναξη των στρατιωτικών δαπανών και έτσι να αποτρέπει την υπερσυσσώρευση. Χαρακτηριστική περίπτωση τεχνητής υπεράξησης των στρατιωτικών δαπανών στις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ αποτελεί η επιχείρηση επέκτασης του ΝΑΤΟ στην Ουκρανία. Οι Αμερικανοί αξιωματούχοι γνώριζαν ότι η επέκταση του ΝΑΤΟ στην Ουκρανία θα ωθούσε τη Ρωσία σε στρατιωτική σύγκρουση. Όπως σημειώνει σαφώς μελέτη του 2019 (RAND

Corporation, δεξαμενή σκέψης που συνδέεται με το Πεντάγωνο), «βήματα που εξετάζουμε δεν θα είχαν ούτε την άμυνα ούτε την αποτροπή ως πρωταρχικό σκοπό, αλλά θεωρούνται στοιχεία μιας εκστρατείας που έχει σχεδιαστεί, για να εξισορροπήσει τον αντίπαλο, οδηγώντας τη Ρωσία να ανταγωνίζεται σε τομείς ή περιοχές, όπου οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και αναγκάζουν τη Ρωσία να επεκταθεί υπερβολικά, στρατιωτικά και οικονομικά». Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία είναι ιμπεριαλιστική και καταδικαστέα, αλλά τι βασική ευθύνη φέρουν οι ΗΠΑ που πρότειναν την επέκταση του NATO στη Ρωσία, αν και, ή, μάλλον, επειδή γνώριζαν ότι η Ρωσία θα αντιδρούσε σ' αυτή την επέκταση με στρατιωτικά μέσα, όπως απερίφραστα είχε δηλώσει. Συμπέρασμα: Η στρατιωτικοποίηση της οικονομίας συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με την έκρηξη πολέμων.

Ο πόλεμος λειτουργεί ως βαλβίδα εκτόνωσης της κρίσης με τη μαζική παραγωγή και πώληση πανάκριβων προϊόντων του στρατιωτικοβιομηχανικού συμπλέγματος και αποκομίζει τα τεράστια κέρδη του. Οι εξοπλιστικές δαπάνες εκτοξεύονται στα ύψη, με κύριες ωφελούμενες τις ΗΠΑ, που πωλούν πανάκριβα σύγχρονη εξοπλιστική τεχνολογία και στους νατοϊκούς συμμάχους τους.

Άλλη σημαντική αλλαγή στον πόλεμο αποτελεί και η προσφυγή στον οικονομικό πόλεμο (κυρώσεις-αντικυρώσεις), η κορύφωση του πολέμου πληροφοριών, των επικοινωνιών, της προπαγάνδας και των ιδεολογιών, ο υπερεξοπλισμός με πυρηνικά όπλα ακραίας καταστροφικής δύναμης, όπως ο «Πόλεμος των άστρων», τον οποίο προς το παρόν μονοπωλούν οι ΗΠΑ, η κλιμάκωση των εξοπλισμών με παραγωγή όπλων ακραίας καταστροφικής δύναμης, με τη χρήση δορυφόρων για κατόπτευση, στόχευση και καταστροφική εκθρικών στόχων κ.ά.

Επιπλέον, η είσοδος των ιμπεριαλισμών σ' ένα σύγχρονο στάδιο οξύτατου ανταγωνισμού, που θα ωθεί σε συνέχιση και κλιμάκωση της πολεμικής αναμέτρησης, θα επιφέρει ισχυρά πλήγματα στη

διεθνοποίηση σε όλα τα επίπεδά της. Δεν θα καταργήσει ασφαλώς τη διεθνοποίηση, που έχει παγκόσμια και ευρύτατη δικτύωση, η οποία εξυπηρετεί φίλους και αντιπάλους, αλλά και για την απλούστατη οικονομική λογική ότι και για την ισχυρότερη ιμπεριαλιστική χώρα είναι ασύμφορο να παράγει μεγάλο αριθμό προϊόντων με πολύ υψηλότερο κόστος απ' αυτό που απαιτεί η εισαγωγή τους, όπως και η κατάργηση τεράστιων τροφοδοτικών αλυσίδων που κινούνται στα εδάφη και στην αγορά αντίπαλων χωρών. Θα υπάρξουν και ανορθολογικές επιλογές, τάση σύμφυτη στον καπιταλισμό, με ισχυρή στροφή στην πολεμική βιομηχανία με υπερσυσσώρευση κεφαλαίων, που θα αποχωρήσουν από άλλους οικονομικούς κλάδους. Θα υπάρξουν αγορές προϊόντων από φιλικές χώρες, έστω και αν είναι λιγότερο συμφέρουσες από τις αγορές αντίπαλων χωρών. Όπως συμβαίνει με το υγροποιημένο αέριο που αγοράζει η Γερμανία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες απ' τις ΗΠΑ σε πολύ υψηλότερες τιμές, ενώ επιπλέον θα χρειαστούν βιομηχανικές εγκαταστάσεις και ειδικευμένο προσωπικό για τη μετατροπή του υγροποιημένου φυσικού αερίου σε αέριο. Επομένως, η διεθνοποίηση δεν θα καταργηθεί, αλλά θα αναδιοργανωθεί σε οξύτερη ανταγωνιστική βάση. Θα υπάρξουν δύο κεντρικές ολοκληρώσεις, ο δυτικός ιμπεριαλισμός (με τον άξονα ΗΠΑ-ΕΕ) και ο ανατολικός ιμπεριαλισμός (με άξονα Κίνα-Ρωσία) και ενδεχομένως και ήσσονες ολοκληρώσεις που θα κινούνται μεταξύ των δύο κυρίαρχων ολοκληρώσεων (όπως τα BRICS) ανάλογα με τα συμφέροντά τους. Μεταξύ των δύο ολοκληρώσεων η διεθνοποιημένη οικονομική σχέση περιορίζεται, αλλά δεν εκμηδενίζεται. Η διεθνοποίηση μεταξύ των δύο πόλων λειτουργεί κατευναστικά και ως προς την υπερόξυνση των σχέσεών τους, που αντικειμενικά τείνει και προς την πολεμική σύρραξη μεταξύ τους. Στους δύο πόλους υπάρχουν πρωταγωνιστικές δυνάμεις (Γερμανία/Γαλλία και Κίνα αντίστοιχα) που επιχειρούν να αμβλύνουν την ανταγωνιστικότητα ΗΠΑ-Ρωσίας, να αποτρέψουν τους κινδύνους παγκόσμιας

σύρραξης, που θα αποτελέσει καθολικό Αρμαγεδδώνα και να ωθήσουν τους δύο συγκρουόμενους πόλους σε διευθέτηση με αμοιβαίες υποχωρήσεις, ώστε να αποφευχθούν τα χειρότερα. Παρόμοιο ρόλο έχει αναλάβει και η Κίνα που εκ των πραγμάτων συμπαρατάσσεται με τη Ρωσία, η οποία αποτελεί την ασπίδα της από την πυρηνική απειλή των ιεράκων των ΗΠΑ. Η Κίνα χωρίς αυταπάτες για το χάσμα των δύο ολοκληρώσεων, είναι σαφώς ταγμένη υπέρ της ειρηνικής διευθέτησης της αντιπαράθεσής στην Ουκρανία, ώστε να προωθήσει, απεριόραστη από πολεμικές απειλές την οικονομία του «δρόμου του μεταξιού», την προώθηση δηλαδή σε παγκόσμιο επίπεδο των οικονομικών σχέσεών της, ώστε να υπερκεράσει τις ΗΠΑ στην οικονομική επέκταση και να κατακτήσει τα οικονομικά πρωτεία σε διεθνές επίπεδο. Γερμανία, Γαλλία και Κίνα αντίστοιχα, χωρίς να αμφισβητούν τις προνομιακές σχέσεις τους με τις ΗΠΑ και Ρωσία αντίστοιχα, συνδέουν τα συμφέροντά τους με τις δύο υπερδυνάμεις, αλλά και με την ευρεία ανάπτυξη μεταξύ τους των οικονομικών σχέσεων, όπως υπαγορεύουν τα συμφέροντά τους. ΗΠΑ και Ρωσία εκφράζουν αντικειμενικά, οικονομικά, πολιτικά και στρατιωτικά την όξυνση του αντικειμενικού ανταγωνι-

σμού, ενώ Γαλλία, Γερμανία, Κίνα, σ' ένα βαθμό, εκφράζουν την τάση της αντικειμενικής διεθνοποίησης.

Συμπέρασμα: Παρά τις σοβαρές αλλαγές που επιφέρει και θα επαυξήσει ο σύγχρονος καπιταλισμός στο νέο στάδιό του και οι οποίες δρουν καθοριστικά και στις πολεμικές συρράξεις και ιδίως στο κρίσιμο μέτωπο της Ουκρανίας, τα βασικά γνωρίσματα των ιμπεριαλιστικών πολέμων διατηρούνται, όπως τα συνόψισε ο Λένιν, εμπλουτιζόμενα βέβαια και με νέα στοιχεία, αντιθέσεις και καταστροφικές τάσεις, όπως αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ανάλυση. Παράλληλα, η διεθνοποίηση ως αντικειμενική τάση και ανάγκη της καπιταλιστικής οικονομίας συνυπάρχει ως δευτερεύουσα δύναμη με τον άκρω, από τον χαρακτήρα του, ανταγωνιστικό ολοκληρωτικό καπιταλισμό και σ' ένα βαθμό ανακαιτίζει και μετριάζει τις ανταγωνιστικές καταστροφικές τάσεις του, που αναδύονται ανάγλυφα στον κλιμακούμενο πόλεμο στην Ουκρανία.

Άλλες αντιλήψεις για τον πόλεμο

- ▶ Στη βάση πλούσιων στοιχείων και εμπειριών ο Λένιν ανακάλυψε και διατύπωσε τη θεωρία της έντασης της ανι-

σομετρίας στην πολιτική και οικονομική ανάπτυξη του καπιταλισμού. Ο Λένιν ανασκεύασε την αντίληψη του Κάουτσκι που θεωρούσε τον ιμπεριαλισμό όχι αντικειμενική βαθμίδα στην ανάπτυξη του καπιταλισμού, αλλά απλώς μορφή πολιτικής του αστικού κράτους (Λένιν, 1988: 42). Ο προσδιορισμός αυτός χρησίμευσε στον Κάουτσκι, για να αποδείξει ότι δήθεν και αστοί πολιτικοί, το πιο προοδευτικό τμήμα τους, μπορούν να εφαρμόσουν μία διαφορετική πολιτική, όχι ληστρική, όχι καπιταλιστική, όχι ιμπεριαλιστική πολιτική, θέση που αποπροσανατόλιζε ορισμένο τμήμα της εργατικής τάξης και αδυνάτιζε το κοινό μέτωπο πάλης κατά του ιμπεριαλισμού και γενικότερα της αστικής τάξης. Ο Λένιν απέδειξε ότι με τη βοήθεια της καταλήστευσης του πληθυσμού των αποικιακών και εξαρτημένων χωρών, για τη διατήρηση των οικονομικών και πολιτικών της θέσεων και την αποτροπή μεγάλων κοινωνικών συγκρούσεων, η αστική τάξη εξαγοράζει αποκάλυπτα το λιγότερο σταθερό τμήμα της εργατικής τάξης και προσπαθεί να διασπάσει το εργατικό κίνημα. Αυτό το τμήμα της εργατικής τάξης είναι που τροφοδοτεί τον ρεφορμισμό στο εργατικό κίνημα. Ο Λένιν ορθά υπογράμμισε ότι δεν θα είναι επιτυχής η πάλη ενάντια στον ιμπεριαλισμό, αν δεν καταφέρονται αποτελεσματικά χτυπήματα εις βάρος του ρεφορμισμού και των αντιλήψεών του. Αυτή η αντίληψη ότι η αντιδραστική αστική πολιτική, που και σήμερα ταλανίζει το κίνημα, είναι ιδίωμα ορισμένων μόνον αστικών κομμάτων και ότι υπάρχουν και συστημικά κόμματα που μπορούν να εφαρμόσουν μία προοδευτική πολιτική ενάντια στον πόλεμο διατυπώνεται και από σοσιαλδημοκρατικά αστικά κόμματα που εξαπατούν τα λαϊκά στρώματα.

- Ευρεία χρήση και εκμετάλλευση από τα αστικά κόμματα έχει και η θεωρία του πρώτου επιτιθέμενου που ευρέως χρησιμοποιείται για την ερμηνεία του πολέμου στην Ουκρανία. Η δυτική προπαγάνδα αξιοποιεί το πραγματικό

γεγονός της εισβολής ρωσικού στρατού στην Ουκρανία, για να αποκρύψει το πραγματικό γεγονός ότι η αιτία του πολέμου είναι ο οξυτάτος ανταγωνισμός ΗΠΑ-Ρωσίας για τον έλεγχο της Ουκρανίας, της στρατηγικής θέσης και του πλούτου της. Η εισβολή του ρωσικού στρατού στην Ουκρανία δεν ήταν η πραγματική αιτία του πολέμου, αλλά μία στρατιωτική τακτική κίνηση της Ρωσίας, για να αιφνιδιάσει τον ουκρανικό στρατό. Πραγματικά όμως αιτία του πολέμου ήταν οι επεκτατικές τάσεις ΗΠΑ και Ρωσίας για τον έλεγχο της Ουκρανίας, λόγω της στρατηγικής θέσης της, του ορυκτού και αγροτικού πλούτου της. Η επιλογή στρατιωτικής επέμβασης είχε ήδη αποφασιστεί από τις ΗΠΑ με την πρόκληση κατά της Ρωσίας που συνεπαγόταν η ένταξη της Ουκρανίας στο ΝΑΤΟ, ενώ και η Ρωσία πρόθυμα «σήκωσε το γάντι», για να θέσει την Ουκρανία υπό την αδιαμφισβήτητη επιρροή της, εξαπολύοντας έναν αιφνιδιαστικό, αν και αναμενόμενο, πόλεμο κατά της Ουκρανίας, ενώ θα μπορούσε να προσφύγει σε διεθνή διαιτησία ή άλλες παρεμφερείς πρακτικές.

- Ο εχθρός του εχθρού μου είναι φίλος: Πρόκειται για σόφισμα που καθαγιάζει έναν ιδεολογικοπολιτικό αντίπαλο και δαιμονοποιεί τον άλλο. Συνήθως, διατυπώνεται από αριστερές δυνάμεις και διανοούμενους. Υποκρύπτει τη λογική του μικρότερου κακού. Εχθρός ορίζεται αυτός που εκπροσωπεί το μέγιστο, απόλυτο κακό για μία χώρα, σύστημα, κόμμα και φίλος η δύναμη που εξουδετερώνει τον μέγιστο εχθρό, αλλά σε επόμενη φάση θα στραφεί εναντίον του προσωρινά ωφελούμενου, αφού ο «ωφελών» παραμένει εχθρός του «ωφελούμενου». Στη σύγχρονη συγκυρία αυτή η εκτίμηση διατυπώνει την επιθυμία νίκης της Ρωσίας στον πόλεμο της Ουκρανίας, ώστε να ηττηθεί ο κύριος εχθρός του διεθνούς κινήματος, οι Αμερικανοί, ενώ οι Ρώσοι ιμπεριαλιστές που εισέβαλαν στην Ουκρανία ανακηρύσσονται «φίλοι και προστάτες» του προοδευτικού κινήματος. Φύσει όμως και θέσει το αυταρχικό κα-

πιταλιστικό σύστημα, όπως η κάθε μορφή καπιταλισμού, είναι εχθροί των αριστερών αντισυστημικών δυνάμεων. Αυτή η αντίληψη την απουσία πολιτικής λογικής επιχειρεί να αναπληρώσει με αμφιλεγόμενο ιστορικό παράδειγμα: Συγκεκριμένα, με το γεγονός ότι στον Β' ΠΠ η Τρίτη Διεθνής είχε κηρύξει σύμμαχο των κομμουνιστικών δυνάμεων τις αστικές δημοκρατίες εναντίον του κοινού εχθρού, του φασισμού-ναζισμού. Πολιτική συμμαχία όμως των κομμουνιστών με αστικές δυνάμεις μόνο εναντίον του φασισμού και δικτατορίας είναι νοητή και υπό συγκεκριμένους όρους. Οι ηγεσίες των κύριων αστικών κρατών στη Συμφωνία του Μονάχου τελικά συμφώνησαν και αποδέχτηκαν ο Χίτλερ να πραγματοποιήσει τα σχέδιά του εισβάλλοντας σε ευρωπαϊκές χώρες και στην ΕΣΣΔ που αποτελούσε το φόβητρο του δυτικού ιμπεριαλισμού. Τα κομμουνιστικά κόμματα δεν συνεργάστηκαν με τις αστικές κυβερνήσεις. Το ΚΚΕ μετά την εισβολή των Ιταλών φασιστών στη χώρα μας κάλεσε τους Έλληνες πατριώτες να υπερασπίσουν την πατρίδα και όχι βέβαια το φασιστικό καθεστώς του Μεταξά.

► Στην Ουκρανία συγκρούονται πατριώτες και αντιιμπεριαλιστές;

Υπεραπλουστευμένη και στρεβλωτική είναι και η άποψη ότι στην Ουκρανία και από τις δύο πλευρές ο πόλεμος είναι πατριωτικός και αντιιμπεριαλιστικός. Η δυτική προπαγάνδα και το καθεστώς Ζελένσκι προβάλλει την άποψη ότι υπερασπίζονται την Ουκρανία από τους Ρώσους ιμπεριαλιστές που εισέβαλαν στη χώρα. Από την άλλη, η ρωσική και φιλορωσική προπαγάνδα διατείνεται ότι αγωνίζεται ν' απαλλάξει τη χώρα απ' τη μέγγενη των Αμερικάνων ιμπεριαλιστών που επιχειρούν να τη μετατρέψουν σε προτεκτοράτο τους. Επομένως, οι Ρώσοι και οι σύμμαχοί τους της ανατολικής πλευράς ισχυρίζονται ότι διεξάγουν αντιιμπεριαλιστικό πατριωτικό αγώνα κατά των Αμερικανών και του εθελόδουλου καθεστώτος Ζελένσκι.

Στην πραγματικότητα, στην Ουκρανία διεξάγεται αγώνας μεταξύ του αμερικανικού και ρωσικού ιμπεριαλισμού και των Ουκρανών συμμάχων τους αμοτέρωθεν,

πού αποσκοπεί στον έλεγχο του φυσικού πλούτου και της στρατηγικής θέσης της Ουκρανίας. Επομένως, ο πόλεμος είναι ιμπεριαλιστικός και από τις δύο πλευρές. Η επίκληση των δικαιωμάτων και συμφερόντων των δυτικών και ανατολικών Ουκρανών είναι εύσχημο άλλοθι των Αμερικανών και Ρώσων ιμπεριαλιστών, για να καλύψουν τις πραγματικές οικονομικές και πολιτικές επιδιώξεις τους. Είναι, επομένως, προφανές ότι ούτε οι ΗΠΑ διεξάγουν αγώνα υπέρ της δημοκρατίας, αφού υποστηρίζουν το αυταρχικό καθεστώς Ζελένσκι, που παρά την κάποια δημοκρατική επίφαση, στην πραγματικότητα, επικαλούμενο τις ανάγκες του πολέμου, έχει συγκεντρώσει την εξουσία σε μία προσωποπαγή ομάδα εξουσίας, υπό τον απόλυτο έλεγχο του Ζελένσκι. Από την άλλη, ούτε οι ισχυρισμοί της ρωσικής προπαγάνδας ότι υπερασπίζουν τη δημοκρατία και την ελευθερία των ρωσόφωνων και Ρώσων συμμάχων τους, ισχύει. Οι λεγόμενες «λαϊκές δημοκρατίες» του Ντονέσκ και του Λουγκάνσκ ελέγχονται απόλυτα από το ρωσικό καθεστώς και όχι από εκλεγμένα λαϊκά όργανα των περιοχών, που στην πραγματικότητα λειτουργούν ως εντολοδόχοι των Ρώσων. Εξάλλου, όταν η ανατολική Ουκρανία οριστικά και βάσει συμφωνιών αποσπαστεί από την Ουκρανία, αφού μέσω του γνωστού δημοψηφίσματος έχει ενταχθεί στη Ρωσία, θα ενταχθεί σε ένα υπεραυταρχικό καθεστώς, τύποις, αστικές δημοκρατίες, στο οποίο η σύμφυση της διαιωνιζόμενης προεδρικής εξουσίας του Πούτιν με τους πανίσχυρους ολιγάρχες, που αναδείχτηκαν εν μιά νυκτί μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, αποτελούν πανίσχυρο και μονολιθικό ουσιαστικά κέντρο εξουσίας.

Ενώ, από τη μεριά των Αμερικανών και των Ρώσων ο πόλεμος είναι ιμπεριαλιστικός και αντιδημοκρατικός, από τη μεριά των φιλοδυτικών και φιλορώσων Ουκρανών, αντίστοιχα, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αντιιμπεριαλιστικός και απελευθερωτικός εναντίον των Αμερικανών και των Ρώσων ιμπεριαλιστών αντίστοιχα. Αυτή η δυνατότητα όμως αυτοακυρώνεται, αφού οι μεν δυτικοί Ουκρανοί αγωνίζονται για να απαλλαγούν από το ζυγό των Ρώσων,

αλλά συμπολεμούμε με τους Αμερικανούς ιμπεριαλιστές, για να υποτάξουν τους ανατολικούς Ουκρανούς στον ζυγό του καθεστώτος Ζελένσκι υπό την επικυριαρχία του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού.

Από την άλλη, οι ανατολικοί Ουκρανοί μάχονται μεν για την απαλλαγή τους από τη μέγγενη του αμερικανικού ιμπεριαλισμού, αλλά ο αγώνας τους δεν μπορεί να χαρακτηριστεί αντιιμπεριαλιστικός, αφού συμβάλλουν στην ιμπεριαλιστική επέκταση της Ρωσίας, που διεξάγει επιθετικό πόλεμο στα εδάφη της Ουκρανίας. Ο πόλεμος λοιπόν και από τις δύο πλευρές δεν είναι πατριωτικός, δημοκρατικός, αντιιμπεριαλιστικός, αφού υπηρετεί τα ιμπεριαλιστικά σχέδια των Αμερικανών και των Ρώσων ιμπεριαλιστών αντίστοιχα.

Υπάρχει όμως και μία άλλη ιδιάζουσα πτυχή στον πόλεμο της Ουκρανίας, η αντιφασιστική του διάσταση. Η προπαγάνδα των Ρώσων και των Ουκρανών συμμάχων τους που τονίζουν ότι, απ' την πλευρά τους, ο πόλεμος δεν είναι μόνο αντιιμπεριαλιστικός κατά των Αμερικανών, αλλά και αντιφασιστικός, ως ένα βαθμό ευσταθεί, κατά το δεύτερο σκέλος του. Αυτή η εκτίμηση επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι οι φασιστικές οργανώσεις της Ουκρανίας, Τάγμα Αζόφ, Σβόμποντα, Δεξιός Τομέας και άλλα μορφώματα (Τ. Olszancki, 2011:38-39) έχουν ισχυρή συμμετοχή στον διεξαγόμενο πόλεμο, αλλά και επιρροή στο κρατικό καθεστώς της Ουκρανίας. Το καθεστώς της Ουκρανίας έχει ενσωματώσει μεν στις δομές του, πολιτικές και στρατιωτικές περισσότερο, ακροδεξιές οργανώσεις, δεν είναι όμως φασιστικό με την κλασική τουλάχιστον έννοια του όρου. Οι διακηρύξεις των Ρώσων και των Ουκρανών συμμάχων τους ότι διεξάγουν αντιφασιστικό πόλεμο με κυρίαρχο στόχο την απαλλαγή των Ουκρανών από το τέρας του φασισμού έχουν δόση αλήθειας, αλλά υπερβάλλουν, όταν ισχυρίζονται ότι ο πόλεμος που διεξάγουν έχει ως κυρίαρχο στόχο την απαλλαγή των Ουκρανών από τον εναγκαλισμό του φασισμού. Αυτή η συνθηματολογία πρώτιστα έχει προπαγανδιστικό στόχο. Αποβλέπει, δηλαδή, στην ευαισθητοποίηση της μνήμης του

ουκρανικού και ρώσικου λαού για την εξόντωση εκατομμυρίων Ουκρανών και Ρώσων στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο από τους Ναζί και στον παραλληλισμό της δράσης του σύγχρονου ουκρανικού φασισμού με τη δράση των Ναζί.

Η πολιτική επιρροή των Ουκρανών φασιστών στην κοινωνία, όπως αποδεικνύεται και στις εκλογές, είναι περιορισμένη, έχει όμως αυξητική τάση χάρη στην ανάδειξή τους ως του πλέον μαχητικού τμήματος του ουκρανικού στρατού. Η αυξανόμενη επιρροή των ακροδεξιών, με πρώτο το Τάγμα Αζόφ, που έγινε σύμβολο της μέχρις εσχάτων αντίστασης εναντίον των Ρώσων στη Μαριούπολη, επιβεβαιώνει ότι δεν αποτελούν περιθωριακή και ακίνδυνη δύναμη, αλλά την αιχμή των μαχόμενων Ουκρανών. Η ένταξη των ακροδεξιών στον ουκρανικό στρατό ανυψώνει το κύρος τους και την επιρροή τους στην ουκρανική κοινωνία. Η εκλογική τους επιρροή προς το παρόν δεν εμπνέει ανησυχίες. Ο πόλεμος όμως αυξάνει το κύρος και την επιρροή τους στην κοινωνία.

Χάρη στη μαχητικότητά τους, ιδιαίτερα σε κάποια κρίσιμη καμπή των γεγονότων, είναι δυνατόν να αυξηθεί κάθετα η επιρροή τους στην κοινωνία, όπως συνέβη με το μικρό ναζιστικό κόμμα του Χίτλερ στη Γερμανία στον Μεσοπόλεμο και το φασιστικό κόμμα του Μουσολίνι στην Ιταλία. Εξάλλου, οι φασιστικές οργανώσεις δεν περιορίζονται στη δυναμική συμμετοχή τους στον πόλεμο, αλλά παρεμβαίνουν δυναμικά πλέον και στα κοινωνικά δρώμενα. Μιλούν σε συγκεντρώσεις, συμμετέχουν σε παρελάσεις, ανοίγουν γραφεία, πραγματοποιούν ποικίλες προπαγανδιστικές εκδηλώσεις και διευρύνουν την επιρροή τους.

Είναι γεγονός ότι οι Ρώσοι μεγαλοποιούν τον κίνδυνο του φασισμού στην Ουκρανία, για να δικαιολογήσουν τη δική τους ιμπεριαλιστική επέμβαση στη χώρα. Ο κίνδυνος όμως είναι υπαρκτός και κλιμακώνεται. Οι Αμερικανοί και οι Ουκρανοί σύμμαχοί τους ισχυρίζονται μεν ότι διεξάγουν τον υπέρ πάντων αγώνα για τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των Ουκρανών, ανέχονται όμως και στηρίζουν

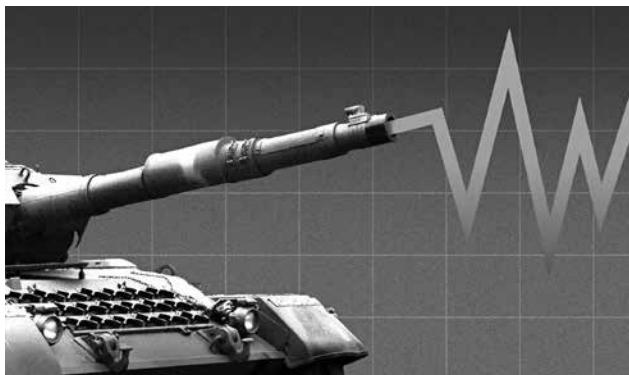
τους φασίστες, που ευνοούμενοι και ενισχυόμενοι από τον πόλεμο, δεν αποκλείεται, όπως διδάσκει η ιστορία, όταν παρουσιαστούν πρόσφορες συνθήκες, ν' αδράξουν την ευκαιρία, για να καταργήσουν τη δημοκρατία και να στερήσουν τους πολίτες απ' τα δικαιώματά τους.

► Δημοκρατική Δύση εναντίον αυταρχικής Ανατολής;

Τα εκμεταλλευτικά συστήματα και ιδίως ο καπιταλισμός στους επεκτατικούς πολέμους τους δεν παραδέχονται ότι κίνητρό τους είναι η διεύρυνση της κυριαρχίας και των πλουτοπαραγωγικών πόρων τους. Απεναντίας, συνδέουν τον επεκτατισμό τους με ανώτερες ηθικές και πνευματικές αξίες, τις οποίες φιλοδοξούν να μεταδώσουν σε λαούς που τις στερούνται, κατά τη γνώμη τους, όχι όμως με ιεραποστολικό ζήλο, αλλά με τη βία των όπλων και την υποταγή. Μετά τον Β' ΠΠ ιδίως, έδωσαν βαρύτητα στην ιδεολογική-αξιακή διαπάλη με τον υπαρκτό σοσιαλισμό, αντιπαράθετοντας τον «ελεύθερο και δημοκρατικό καπιταλιστικό κόσμο» με τον αντιδημοκρατικό κόσμο του σοσιαλισμού («σιδηρούν παραπετάσμα»).

Μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού το 1990-1991 και την καπιταλιστική μετάλλαξη των σοσιαλιστικών χωρών, ο καπιταλισμός αναζητά το ιδεολογικό και ηθικό άλλοθι για τον επεκτατισμό του, κυρίως, στην ανάγκη κατίσχυσης κατά της τρομοκρατίας και των «ανίκανων και αυταρχικών κρατών». Με αυτά τα ιδεολογικά προσχήματα οι Αμερικανονατοϊκοί εξαπέλυσαν εξοντωτικούς πολέμους κατά του Ιράκ (1991 και 2003), κατά του Αφγανιστάν (2001), το 1999 διέλυσαν τη Γιουγκοσλαβία με στρατιωτική επέμβαση και βομβαρδισμούς με απεμπλουτισμένο ουράνιο, ενώ το 2011 με ακατάσχετους βομβαρδισμούς και υποκίνηση εμφυλίου ανέτρεψαν τον καθεστώς Καντάφι, δολοφονώντας τον ηγέτη της χώρας. Το 2011 ανέτρεψαν το καθεστώς στο Ιράκ και επιχείρησαν χωρίς επιτυχία να ανατρέψουν το καθεστώς Άσαντ στη Συρία.

Από το 2000 και εφεξής η αλματώδης άνοδος της Κίνας που απειλεί την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ και η συμμαχία της με

τη Ρωσία, αλλά και η αδυναμία των ΗΠΑ να εντάξουν αυτές τις χώρες σε κάποιες δομές, οικονομικές και πολιτικοστρατιωτικές, υπό τον έλεγχό τους, οξύνει στο έπακρο την αντιπαράθεση των ΗΠΑ με τον άξονα Κίνας-Ρωσίας, που απειλεί την παγκόσμια ηγεμονία της. Αυτή η εξέλιξη ωθεί της ΗΠΑ και τις συμμαχίες της (ΝΑΤΟ-ΕΕ) σε οξεία αντιπαράθεση με τον πόλο Κίνας-Ρωσίας, σε οικονομικό, πολιτικό, στρατιωτικό, αλλά και σε ιδεολογικό-ηθικό επίπεδο.

Με δεδομένο ότι πρώτιστα η Κίνα, σε συμμαχία με τη Ρωσία, είναι ο κύριος οικονομικός και πολιτικός αντίπαλός τους, οι ΗΠΑ παράλληλα με την οικονομική, πολιτική και στρατιωτική αντίδρασή τους στην ευρασιατική συμμαχία, επιχειρούν να «κατασκευάσουν» και ένα ιδεολογικό και ηθικό συμπλήρωμα ανταγωνιστικότητας, που να πείθει ότι υπέρτατος εχθρός και κίνδυνος για την καπιταλιστική Δύση είναι η καπιταλιστική Ανατολή (Κίνα-Ρωσία).

Όλες τις εποχές στις μεγάλες αντιπαράθεσεις και συγκρούσεις κρατών και συμμαχιών τους το ιδεολογικό-ηθικό συμπλήρωμα είναι αναγκαίο, ώστε η άρχουσα τάξη να πείθει τις μάζες ότι η αντιπαράθεσή της με τον κυρίαρχο αντίπαλο είναι δίκαιη και αναγκαία και ότι εξυπηρετεί πρώτιστα τα δικά τους συμφέροντα, τα δικαιώματα και τον πολιτισμό τους και ότι για αυτά πρέπει να αγωνίζονται και να πολεμούν και όχι για τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης τους.

Στην εποχή μας, αυτό το αναγκαίο ιδεολογικό-ηθικό συμπλήρωμά της η καπι-

ταλιστική Δύση το οικοδομεί στην ψευδώνυμη αντίθεση της «δημοκρατικής, φιλελεύθερης, σεβόμενης το διεθνές δίκαιο Δύσης με την αυταρχική και παραβιάζουσα το διεθνές δίκαιο Ανατολή (Κίνα-Ρωσία)». Αυτή η μανιχαϊστική αντίθεση (αγγελική Δύση - δαιμονική Ανατολή) βομβαρδίζει τις δυτικές κοινωνίες και, όσο μπορεί, και τις ανατολικές, για να τη συστρατεύσει στα επιθετικά σχέδια που εξυφαίνει.

Η αλήθεια είναι ότι δεν υπάρχουν ιμπεριαλισμοί καλοί και κακοί. Οι ιμπεριαλισμοί είναι ούτως ή άλλως κακοί για τους πολίτες και καλοί για τα συμφέροντά.

Αποτελεί προκλητική παραχάραξη της αλήθειας να αυτοπροβάλλεται η καπιταλιστική Δύση ως παράδεισος της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης, της ειρήνης. Ωστόσο, η αστική δημοκρατία που ανέκαθεν είχε ταξικό χαρακτήρα και πρώτιστα υπηρετούσε τα συμφέροντα του κεφαλαίου, έχει πλέον εκφυλιστεί σε αυταρχικό πολίτευμα ελεγχόμενο και διοικούμενο από μία οικονομική και πολιτική ολιγαρχία, διατηρώντας κάποια υπολείμματα δικαιωμάτων, περισσότερων ή λιγότερων ανά χώρα. Το γεγονός ότι η δημοκρατία στη Ρωσία, και περισσότερο στην Κίνα, είναι ακόμη πιο συρρικνωμένη από ό,τι στην καπιταλιστική Δύση, δεν δικαιολογεί σε καμία περίπτωση τη μανιχαϊστική αντίληψη-προπαγάνδα της Δύσης για τη διαμετρική δήθεν αντίθεση δημοκρατικής Δύσης-αυταρχικής Ανατολής.

Ιδιαίτερα στην αιτίαση της παραβίασης του διεθνούς δικαίου, που emphaticά απευθύνει η δυτική προπαγάνδα κατά της Ρωσίας ως απόδειξη της ηθικής απαξίας της λόγω της εισβολής στην Ουκρανία, ισχύει η παροιμία: «δεν μιλάνε για σχοινί στο σπίτι του κρεμασμένου». Γι' αυτή την αξιολόγηση συνηγορούν οι αλληπάλληλες στρατιωτικές επεμβάσεις των ΗΠΑ και τα πραξικοπήματα σε σειρά χωρών για την εγκαθίδρυση φιλικών προς τις ΗΠΑ καθεστώτων διαρκούντος του ψυχρού πολέμου. Αλλά και μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ και του Συμφώνου της Βαρσοβίας, οι ΗΠΑ πρωταγωνίστησαν με συνεπικουρία νατοϊκών συμμάχων τους σε στρατιωτικές επεμβάσεις, χωρίς μάλιστα την έγκριση

του ΟΗΕ, όπως συνέβη το 1999 με τον πόλεμο στη Γιουγκοσλαβία και με την επέμβαση στο Ιράκ το 2003 με ψευδή αιτιολογία, όπως αποδείχτηκε, τη δήθεν κατοχή πυρηνικών και βιολογικών όπλων απ' το Ιράκ.

Επιπλέον, οι ΗΠΑ καθόλου δεν δικαιούνται για σεβασμό του διεθνούς δικαίου σε αντιδιαστολή με τη Ρωσία. Παρά την κατάργηση του Συμφώνου της Βαρσοβίας το 1991, δεν διαλύθηκε και το ΝΑΤΟ, εδράζοντας τη δικαϊκή του αναγκαιότητα στο κενό, αφού ο κίνδυνος υποθετικής εισβολής απ' το Σύμφωνο της Βαρσοβίας εκ των πραγμάτων είχε εκλείψει.

Επιπλέον, η επέμβαση το 1999 του ΝΑΤΟ στη Γιουγκοσλαβία, χωρίς μάλιστα έγκριση από τον ΟΗΕ, μετέτρεψε την ατλαντική συμμαχία από θεωρητικά αμυντική σε επιθετική συμμαχία, με κατάφωρη παραβίαση του διεθνούς δικαίου.

Ωστόσο, και η Ρωσία, αν και στο παρόν στάδιο υστερεί στο συσχετισμό δύναμης, δεν παραιτήθηκε από τις επεκτατικές τάσεις της, που αποτελούν ίδιον του ιμπεριαλιστικού χαρακτήρα της.

Έτσι, όταν το 2008 η Ουάσιγκτον προκάλεσε τη Γεωργία να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ, η Ρωσία με στρατιωτική επέμβαση στη Γεωργία απέτρεψε την ένταξή της. Αλλά και η κατεξοχήν προκλητική προώθηση ένταξης της Ουκρανίας στο ΝΑΤΟ προκαλεί τη Ρωσία να προβεί σε στρατιωτική επέμβαση εναντίον της. Η Ρωσία και στις δύο περιπτώσεις, περισσότερο στην Ουκρανία, αν και πείστηκε η ασφάλειά της, είναι γεγονός ότι προχωρώντας σε εισβολή στις χώρες αυτές παραβίασε κατάφωρα το διεθνές δίκαιο, οδηγώντας σε επικίνδυνη κλιμάκωση του πολέμου. **Τ**

b

Λένιν (1988), *Άπαντα*, τόμ. 28ος «Ο ιμπεριαλισμός, ανώτατο στάδιο του καπιταλισμού», Σύγχρονη Εποχή.

Μαντέλ Ε. (1975), *Υστερος καπιταλισμός*, Gutenberg.

Τσε Γκεβάρα (1988), *Ο σοσιαλισμός και ο άνθρωπος στην Κούβα*, Σύγχρονη Εποχή.

Λένιν (1986), *Τα έργα του Β.Ι. Λένιν*, Σύγχρονη Εποχή.

T. Olszanki (2011), *Svoboda party, the new phenomenon on the Ukrainian Right Scene*, *Commentary* 56, July 2011.